

Cettisångare *Cettia cetti* anträffad i Sverige¹

First record of Cetti's Warbler *Cettia cetti* in Sweden¹

LARS LINDELL

På grund av regn inställdes ringmärkningsverksamheten vid Ottenby fågelstation under morgonen den 12 maj 1977 – endast fyra fåglar märktes. Under sena förmiddagen försökte dock Benny Karlsson fånga några vanliga småfåglar, tänkta att användas som åskådningsmaterial vid en ringmärkningsförevisning. Vid ett drev i den s.k. A-fällan upptäckte han då en "förvuxen gärdsmyg", vilken infångades och intogs i laboratoriet. Efter examination kunde den bestämmas till cettisångare *Cettia cetti*. Den ringmärktes, fotograferades och frigavs därefter. Den försvann då i det höga gräset på ången öster om stationen och iaktogs därefter inte ytterligare.

Beskrivning

Följande dräktbeskrivning gjordes (se även figur 1 samt foto i VF 37(1978):171).

Ovansida: gråbrun med rödaktigare ton på rygg och övergump.

Undersida: strupe smutsigt gråvit, liksom bröst och buk. Kind och flanker gråvita. Undre stjärtäckare gråbruna med vita kanter, vilket är arttypiskt.

Huvud: markerat gråvitt ögonbrynsstreck.

Vingar och stjärt: färgade som ryggen. Ytterfan på större täckare rostfärgade. Antalet stjärtpenor var nio, då mittpennan på vänster sida saknades. De tio stjärt pennorna är också en god artkaraktär, då tättingar – med några utomeuropeiska undantag – annars i regel har tolv stjärtpenor.

Mjukdelar: iris mörkbrun. Övernäbb mörkt hornfärgad och undernäbb köttfärgad, insidan av övernäbben köttfärgad. Ben likaså köttfärgade och fotsulor skärgrå.

Mått (mm): vänster vinge 58 (max. mått), stjärt 57, tars 20,0, tarsbredd 2,1 (ovan ringen), näbb-längd till skallen 13,7 samt näbbbredd och näbbhöjd vid bakkanten av näsborrarna 3,5 respektive 3,2 mm.

Vingformel: 1:a handpennan 9,5 mm längre än handtäckarna, 5:e hp. längst, 4:e 0,5 mm, 3:e 2,5, 2:a 9,5, 6:e 0,5, 7:e 2,5, 8:e 4,5, 9:e 5,5, 10:e 6,5 och 1:a armpennan 7,5 mm kortare än 5:e hp. Ytterfansinskränning på 3:e, 4:e och 5:e hp. samt svagt på 2:a. Innerfansinskränning på 2:a, 3:e och 4:e hp.

Vikt: 11,8 gram, vilket tillsammans med vinglängden (58 mm) tyder på hona. Hanarna har vinge längre än 58 mm och vikt större än 12,5 gram, medan honorna har vinglängd kortare än 58 mm och vikt mindre än 12,5 gram (Svensson 1975).

Raser och utbredning

Cettisångaren är inom sydvästra Palearktis företrädd av tre olika raser (figur 2). Nominatrasen finns från Marocko i Nordafrika norrut till norra Frankrike och Storbritannien och österut i ett jämbrett område till Mindre Asien. Här ersätts den av rasen *C. c. orientalis*, som är utbredd österut till norra Iran och söderut till norra Saudi-Arabien. Enligt Dementiev (1954) finns också en utlöpare från detta område upp mot Tashkent. Dräkt och storlek för denna ras ligger mellan nominatrasen *cetti* (mörkast och minst) och rasen *albiventris* (ljusast och störst). Den senare finns från Volgas delta österut över Kirgisstäppen till västra delarna av Sinkiang (Dementiev 1954, Vaurie 1959, Voous 1960). Men som ofta är fallet är gränserna mellan de olika rasernas utbredningsområden inte klart urskiljbara, och inom flera områden är det överhuvudtaget osäkert om arten förekommer. Speciellt gäller det i Asien.

¹Meddelande från Ottenby fågelstation nr 84
Report from Ottenby Bird Observatory No. 84

Figur 1. Cettisångaren på Ottenby. På grund av att en stjärt-penna saknades var antalet nio mot arttypiska tio. Foto: Lars Lindell.

Cetti's Warbler caught at Ottenby on 12 May 1978. Due to the loss of one, the number of rectrices was only nine.

Under vintern flyttar de nordligaste populationerna söderut, men finns i regel fortfarande kvar inom artens häckningsområde. Den östligaste rasen flyttar dock regelbundet så pass långt söderut som till Pakistan, bl.a. till Indus delta.

I östra Kina och Japan finns den närliggande arten *Cettia diphone*.

Någon bedömning av rastillhörigheten för den vid Ottenby infångade cettisångaren gjordes inte.

Expansion i Europa

Hos cettisångaren förekommer kraftiga populationsfluktuationer, främst orsakade av stränga och långa vintrar. Som en följd av detta kan den nordliga utbredningsgränsen variera mycket. De svåra vintrarnas påverkan av de nordliga populationerna har också reglerat den expansion av arten i Nordvästeuropa som pågått sedan 1920-talet. Orsakerna bakom utbredningsförändringar hos i huvudsak icke-flyttande arter som cettisångaren, är fortfarande i stort sett okända, men sannolika faktorer är t.ex. klimat-, biotop- och genetiska förändringar.

Det antas med utgångspunkt från de brittiska fynden (Bonham & Robertson 1975), att spridningen av cettisångare huvudsakligen består i att ungfåglar om hösten söker finna lämpliga övervintringsplatser. Genom framgångsrika övervintringar utanför det tidigare utbredningsområdet kommer en expansion av detta att ske, i det

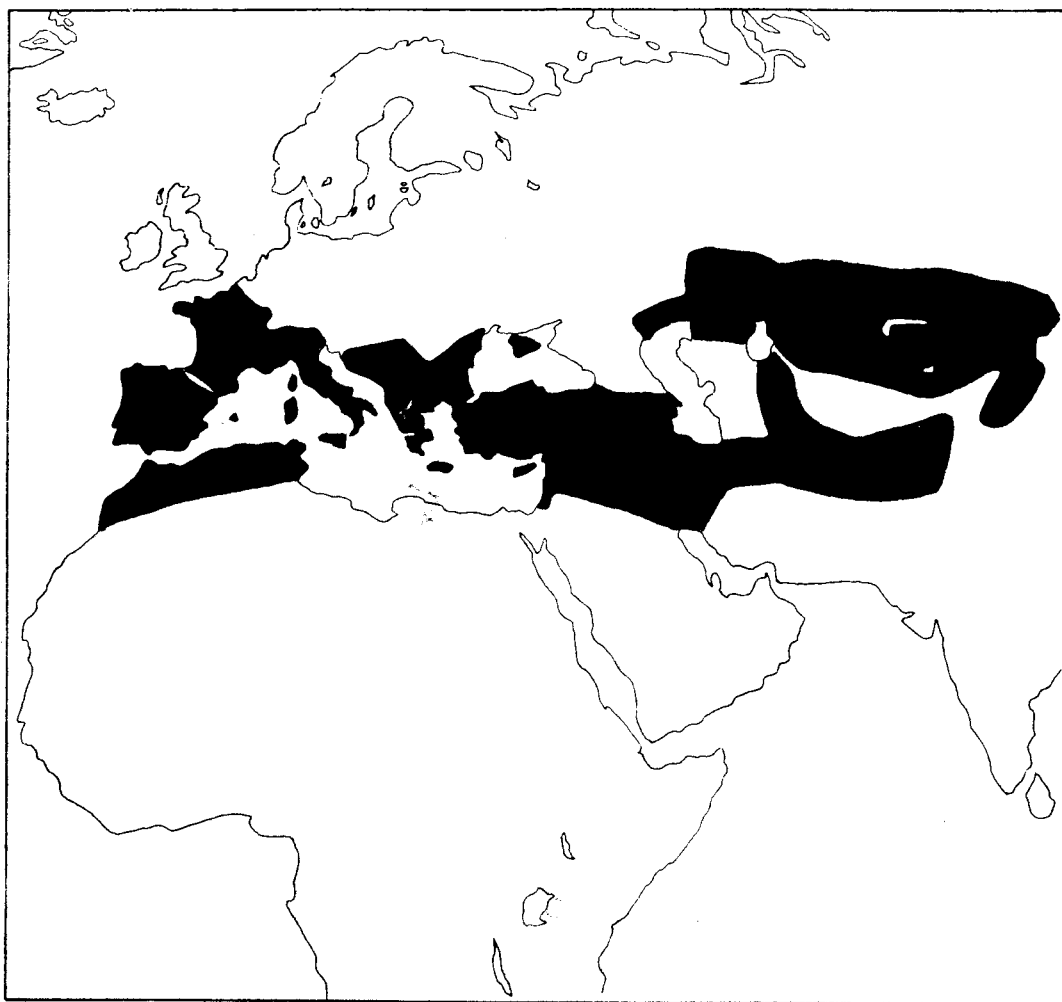
här fallet både mot norr och öster. Bonham & Robertson (1975) räknar med att det på detta sätt uppstår "brohuvuden" i nya områden, varifrån vidare kolonisation kan ske. Det har också visat sig att cettisångarens expansion, i såväl Storbritannien som på kontinenten, varit framgångsrikare efter en följd av milda vintrar, såsom på 1930-talet, från slutet av 1950-talet och till 1961, samt från 1967 och framåt. Stränga vintrar har å andra sidan nästan fullständigt bromsat frammarschen genom att orsaka hög dödlighet i de nyetablerade populationerna (Monnat 1971).

Cettisångaren kan förvisso uthärda ett måttligt vinterklimat. Observationer i Kent i Storbritannien indikerar att den klarar åtminstone kortare perioder med några minusgrader. Expansionen i Nordeuropa torde dock nu ha nått så pass långt norrut att vidare expansion förefaller problematisk. Från att cettisångaren på 1920-talet hade sin nordgräns i distrikten Provence och Pyrénées Atlantiques i södra Frankrike (Yeatman 1971) har gränsen förflyttats till Belgien och Storbritannien, där den nu regelbundet häckar. I Belgien påträffades arten första gången 1962 och 14 år senare var den funnen på åtminstone 28 andra lokaler och häckade på åtminstone två av dessa. Den i Storbritannien först noterade cettisångaren var en sjungande fågel i mars 1961. Därefter gjordes ytterligare sex fynd under 1960-talet och efter 1971 har den ökat mycket hastigt. År 1976 fanns den på över 20 lokaler med sammanlagt uppemot 80 revir. I Nederländerna gjordes första fyndet 1968 och sex år senare hade arten påträffats på 27 andra platser. I Västtyskland gjordes två ströfynd (1961 och 1971) i de södra delarna av landet, för att 1975 följas av ytterligare ett par fynd samt ett häckande par så långt norrut som i Niedersachsen (Bonham & Robertson 1975). Det senare var då också det nordligaste fyndet i Europa.

Expansionen i Europa har i viss mån också gått österut. Sedan 1965 har cettisångaren vid flera tillfällen påträffats i Schweiz, där den häckade 1975 och där den t.o.m. har lyckats övervintra trots kyla och snö (Schifferli 1976, Winkler 1977).

Fältkaraktärer m.m.

Cettisångaren förekommer i snåriga biotoper, gärna täta buskage i anslutning till våtare områden. Den är därmed mycket svårupptäckt och

Figur 2. Cettisångarens häckningsområden enligt Voous (1960).
The breeding range of Cetti's Warbler according to Voous (1960).

kan på grund av detta levnadssätt vara svår att bestämma i fält. Åtminstone så länge man bortser från sången, som emellertid är både stark och lätt igenkännlig. Arten sjunger dessutom under större delen av året.

Om fågeln iakttas, t.ex. när sjungande hanar sitter någorlunda exponerat, är framför allt skillnaden mellan en mörk översida och en ljus undersida typisk. Cettisångaren håller också ofta den kraftigt rundade stjärten upprätt – därav det intryck av "förvuxen gärdsmyg" som noterades vid Ottenby.

Boet placeras också i buskage, endera på mar-

ken eller på upp till 1,5 meters höjd. Antalet ägg är i regel fyra (Dementiev 1954).

Summary

On 12 May 1977 a Cetti's Warbler was trapped and ringed at Ottenby Bird Observatory, South-East Sweden. A description including measurements and a review of the expansion of the species in north-western Europe are given. This is the first record in Sweden.

Litteratur

Bonham, P. F. & Robertson, J. C. M. 1975. The spread of Cetti's Warbler in north-west Europe. *Brit. Birds* 68: 393–408.

- Dementiev, G. P., m.fl. 1954. *Birds of the Soviet Union*. Moskva (Eng. övers. IPST, Jerusalem 1966-70.)
- Harvey, W. G. 1977. Cetti's Warbler in east Kent 1975. *Brit. Birds* 70: 89-96.
- Monnat, J.-Y. 1971. Mise au point sur l'extension de la Bouscarle (*Cettia cetti*) en Bretagne. *Ar Vran* 4: 163-173.
- Schifferli, A. 1976. Ausbreitung des Seidensängers von Südfrankreich bis nach England, und sein Erscheinen in der Schweiz. *Orn. Beob.* 73: 31-32.
- Sharrock, J. T. R. 1978. Rare breeding birds in the United Kingdom in 1976. *Brit. Birds* 71: 26-27.
- Svensson, L. 1975. *Identification Guide to European Passerines*. Stockholm.
- Vaurie, C. 1959. *The Birds of the Palearctic Fauna*. London.
- Vooos, K. H. 1960. *Atlas of European Birds*. Amsterdam.
- Williamson, K. 1974. *Identification for Ringers, 1. The Genera Cettia, Locustella, Acrocephalus and Hippolais*. Tring.
- Winkler, R. 1977. European news. *Brit. Birds* 70: 496.
- Yeatman, L. 1971. *Histoire des Oiseaux d'Europe*. Paris.

Lars Lindell, *Fatabursvägen 5 A, S-381 00 Kalmar*